

relikty zástavby při východní hranici parcely. Rekonstruovat půdorys a podobu příslušných budov není kvůli omezenému rozsahu výzkumu možné. Nálezový kontext a jejich charakter dovoluje zdíva datovat do 15.–16. století.

Ucelenější stavební objekt se podařilo identifikovat pouze pod kaplí sv. Františka z Assisi (původně Panny Marie). Měl rozměry 11,5 × 7 m a byl podsklepený. Tvořil část střední partie domu, na jehož základech byl vystavěn kapucínský kostel, a který zachytil obraz z poloviny 17. století od H. B. Beyera a H. J. Zeisera (Obležení Brna Švédy 3. května až 20. května 1645, uložen v Muzeu města Brna, inv. č. 2284). Nad východní polovinou sklepa, která je dnes zasypána, byla vystavěna kaple, západní polovina sklepa byla zřejmě dodatečně využita jako krypta pod kostelem.

Získané poznatky potvrdily, že podél východní hranice popsané měšťanské parcely probíhala minimálně od pozdního středověku či raného novověku malá ulička (spojnice) z Uhelného trhu směrem k městské hradbě. Je patrná na zmíněném obraze z poloviny 17. století a shoduje se s dnešní uličkou vedoucí z Kapucínského náměstí podél kostelních přístaveb na malé nádvoří za presbytářem kostela. Archeologický výzkum ověřil stavební vývoj kostela a příslušných objektů vybudovaných při jeho východní stěně, jak ho známe z archivních pramenů, navíc upřesnil některé stavební detaily.

Literatura

- Foltýn, D. a kol. 2005: *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha: Libri.
- Kroupa, P. (red.) 2015: *Dějiny Brna 7. Uměleckohistorické památky. Historické jádro*. Brno: Statutární město Brno, Archiv města Brna.
- Tejček, M. 2003: *Brněnští kapucíni v 17. – 18. století*. Brno. Rkp. diplomové práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Historický ústav. Uloženo: Ústřední knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity.
- Tejček, M. 2005: Kapucíni v Brně v 17. – 18. století. *Brno v minulosti a dnes* 18, 145–200, 651–653.
- Vičar, O. 1965: Místopis Brna v polovině 14. století (Prostor uvnitř městských hradeb). *Brno v minulosti a dnes* 7, 242–283.
- Zůbek, A. 2024: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě Kapucínské hrobky v Brně, úprava podlahového souvrství kapucínské hrobky*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. M-TX-202400281. Uloženo: archiv Archaia Brno z. ú. DOI: 10.60585/M-TX-202400281. Dostupné také z: <https://doi.org/10.60585/M-TX-202400281>.

Summary

An archaeological excavation of the Capuchin Monastery on Kapucínském náměstí (Capuchin Square) (Město Brno cadastral area, Brno-City District) was carried out in connection with the construction project 'Capuchin Crypt in Brno, modification of the floor stratigraphy of the Capuchin crypt'. The investigation confirmed the excellent state of preservation of the archaeological contexts. The excavation verified the architectural development of the church and associated structures built against its eastern wall, as known from archival sources, and further refined several construction details (Fig. 6, 7).

Marek Peška, Lenka Sedláčková, Antonín Zůbek

Brno (k. ú. Město Brno, okr. Brno-město)

Ul. Josefská č. p. 1, ul. Orlí č. p. 20, parc. č. 236/1.

Středověk, novověk. Město, klášter. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Archaia Brno z. ú.

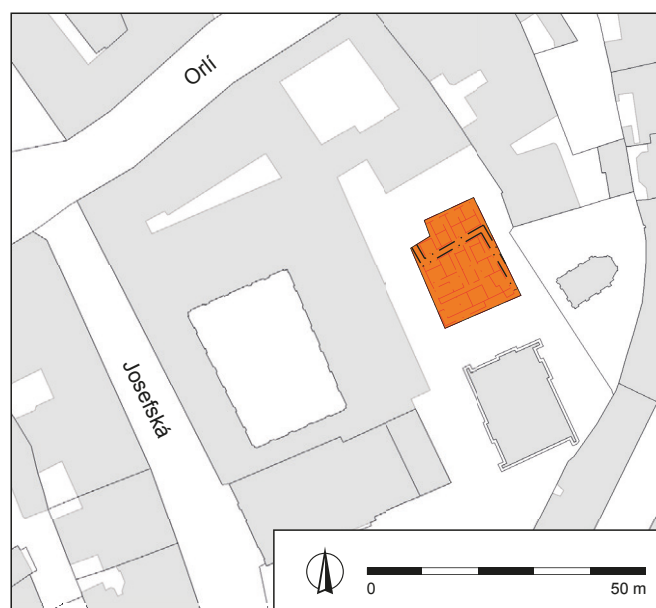
Lokalizace: WGS-84: 49.1935539N, 16.6125456E

V roce 2024 bylo ukončeno základní zpracování výsledků 1. etapy záchranného archeologického výzkumu, který byl realizován v souvislosti se stavbou „Rehabilitace obchodního domu Klášter“. Jeho provedení zajistila společnost Archaia Brno z. ú. (akce č. A1/2023), terénní část výzkumu se uskutečnila v období 23. 1. až 11. 6. 2023 (obr. 8–10).

Dotčená parcela č. 236/1 zahrnuje části několika středověkých městišť, které byly součástí bloku, jenž se nacházel v jihovýchodním koutě města. To bylo nejméně od 14. století rozděleno na čtyři obvody (čtvrtě), daný blok patřil do Měniné čtvrti. Pro přesnou rekonstrukci středověkých parcelních hranic na základě archivních pramenů se nedostává dostatek topografických údajů. Lze předpokládat, že městiště byla orientována k České (dnes Josefské) a Měniné (dnes Orlí) ulici. Zcela nejasná je situace v koutě vymezeném Českou ulicí a komunikací, která probíhala podél vnitřního líce hradební zdi. Berní rejstříky zde uvádějí na dvě desítky domů chudiny bez jmenování jednotlivých majitelů (Vičar 1965).

Zásadní zlom ve stavebním vývoji zástavby předmětného bloku nastal v polovině 17. století založením kláštera františkánek, který postupně zabral velkou část jeho výměry. Konvent byl zrušen v roce 1782 a jeho majetek připadl náboženskému fondu. Komplex převzaly voršílky, které zde otevřely dívčí školu. V roce 1950 po rozpuštění konventu přešly klášterní objekty do správy Technického muzea. Po roce 1989 byl areál řádu navrácen (stručně k dějinám kláštera viz Samek 1994, 207–208; Foltýn a kol. 2005, 190–192; Kroupa red. 2015, 684–710).

Nejstarší středověké situace jsou datovány na přelom 12. a 13. století a do 1. třetiny nebo 1. poloviny 13. století. Většinou šlo o zahlobené objekty – zásobní jámy, hliníky, sloupové

Obr. 8. Brno, ulice Josefská a Orlí. Oranžově vyznačena zkoumaná plocha. Grafika Archaia Brno z. ú.

Fig. 8. Brno, Josefská and Orlí streets. Excavated area marked in orange. Graphics by Archaia Brno.

Obr. 9. Brno, ulice Josefská a Orlí. Letecký pohled od jihu na zkoumanou plochu v počátku exkavace; vlevo klášterní budovy. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 9. Brno, Josefská and Orlí streets. Aerial view from the south of the excavation area at the start of the works; convent buildings on the left. Photo by Archaia Brno.

jamky, jámy neznámé funkce. Je možné uvažovat o jejich spojitosti se starším osídlením – osadou při dnešní Josefské ulici, která se stala součástí rodícího se města. Mladší situace již můžeme spojovat s měšťanskou zástavbou ve vyměřeném a stabilizovaném schématu jednotlivých parcel vázaných na komunikační linie (ulice). Otázkou je možná variabilita a vývoj dispozice zástavby uvnitř domovního bloku. Ve funkčním využívání zkoumané plochy docházelo ke změnám.

Pro archeologický projev nejstarší fáze (13.–14. století) jsou typické především reliktů nezděných staveb. Vyčlenit se podařilo devět stavebních objektů, většinou ve stratigrafické následnosti. Zástavbu postihly minimálně tři požáry. Fenoménem archeologického projevu následující etapy (2. polovina 14. století až 16. století) se stávají poměrně velké a výrazně hluboké jámy, které snad sloužily jako zásobnice a skladovací prostory. Jejich hloubka by mohla odrážet snahu dosáhnout v nich stabilnějšího teplotního režimu. Spojitost s nějakou nadzemní stavbou se nepodařilo jasně prokázat. Lze uvažovat o výkladu, že jámy posloužily prvotně jako zdroj hlíny, v některých případech mohlo jít o jediný účel jejich vzniku. Několik jam snad fungovalo jako „klasické“ odpadní jámy.

Někdy v průběhu 16. století byla západní část zkoumané plochy vybavena kamenným dlážděním. Východní hranici dláždění vymezuje linie, kterou tvoří reliktů konstrukcí spojených hlínou. Nemusejí spolu souviset, je však lákavá myšlenka, že jde o součást jediné konstrukce. Spíše než s nějakou stavbou by ji snad bylo vhodné spojovat s ohradní zdí.

Následně opět dochází ke změně dispozice a využití zkoumaného prostoru. Na ploše zrušeného dláždění byla vystavěna zděná stavba, jejím současníkem byla další zděná stavba zachycená v segmentu v severovýchodní části prostoru. Jejich vybudování předcházelo jistě navýšení a srovnání úrovně terénu prostřednictvím vrstev, které lze označit za navážky. Stavby můžeme ztotožnit s budovami patrnými na obraze H. B. Beyera a H. J. Zeisera z poloviny 17. století (Obležení Brna Švédy 3. května až 20. května 1645, uložen v Muzeu města Brna, inv. č. 2284), který zachycuje zástavbu bloku před založením kláštera františkánek.

K demolicí staveb došlo zřejmě při výstavbě kláštera. Nárůst terénu dále reprezentují především uložení charakteru navážek, které pocházejí z 2. poloviny 17. století až 20. století. Dokumentováno bylo také několik jam neznámé funkce. Odrazem stavebních úprav kláštera je přítomnost jam na hašení vápna. Nejstarší z nich můžeme spojovat s výstavbou konventu, nejmladší pochází až z 2. poloviny 20. století (Zúbek 2024).

Obr. 10. Brno, ulice Josefská a Orlí. Průběh exkavace v jižní části zkoumané plochy. Pohled od severovýchodu. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 10. Brno, Josefská and Orlí streets. Course of the excavation in the southern part of the excavation area. View from the northeast. Photo by Archaia Brno.

Literatura

- Foltýn, D. a kol. 2005: *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha: Libri.
- Kroupa, P. (red.) 2015: *Dějiny Brna 7. Uměleckohistorické památky. Historické jádro*. Brno: Statutární město Brno, Archiv města Brna.
- Samek, B. 1994: *Umělecké památky Moravy a Slezska. 1. svazek A/I*. Praha: Academia.
- Vičar, O. 1965: Místopis Brna v polovici 14. století (Prostor uvnitř městských hradeb). *Brno v minulosti a dnes* 7, 242–283.
- Zúbek, A. 2024: *Rehabilitace obchodního domu klášter. 1. etapa*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. M-TX-202400283. Uloženo: archiv Archaia Brno z. ú. DOI: 10.60585/M-TX-202400283. Dostupné také z: <https://doi.org/10.60585/M-TX-202400283>.

Summary

An archaeological excavation of the Ursuline Convent at the junction of Orlí and Josefská streets (Město Brno cadastral area, Brno-City District) was conducted in connection with the construction project ‘Renovation of the Klášter Shopping Centre’ (Fig. 8–10). The earliest medieval contexts are dated to the late 12th and early 13th centuries. They may be associated with earlier settlement along today’s Josefská Street, which later became part of the town. The area subsequently served as the hinterland

of several burgher plots. The development of the area, ending with the construction of the Franciscan Sisters Convent in the mid-17th century, was documented.

Aneta Krejčířová, David Zima, Antonín Zůbek

Brno (k. ú. Ponava, okr. Brno-město)

Ul. Štefánikova č. p. 32.

2. světová válka. Ojedinelé artefakty. Skupina/síť sond.

Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Policie ČR.

Lokalizace: S-JTSK: -598353.3, -1158941.5

Během stavební akce při opravě havarijního stavu kanalizace a zrušení vodovodních přípojek ve Štefánikově ulici č. p. 32 v březnu až červnu roku 2024 došlo při hloubení retenční jámy k objevu odpadní jámy patrně z konce 2. světové války (Matějíčková 2024). Z ní bylo za přítomnosti Pyrotechnické služby Policie ČR ve dnech 23. 4. a 29. 4. 2024 vyzvednuto sedm minometných granátů sovětské provenience ráže 82 mm, německý ruční granát a pěchotní střelivo – sovětské ostré náboje 7,62 × 54 mm R Mosin a 7,62 × 25 mm Tokarev. Vystřílené ocelové nábojnice s mosazným potahem náležely puškovým nábojům 7,62 × 54 mm R Mosin, ale i nábojům 7,92 × 92 mm Mauser československé předválečné provenience (Zbrojovka Brno; celomosazné nábojnice), užívaným pravděpodobně po celou válku německým Wehrmachtem (munice byla odvezena Policií ČR k odborné likvidaci). V profilech retenční jámy pak byly pod dlažbou a terénními dorovnávkami zaznamenány reliktů základů bývalých Jaselských kasáren.

Literatura

Matějíčková, A. 2024: Inženýrské sítě - rekonstrukce areálové kanalizace

HZS JHM Štefánikova, Brno včetně nové kanalizační přípojeky. Rkp. nálezuové zprávy, č. j. M-TX-202500076. Uloženo: Archiv ÚAPP Brno. DOI: 10.60585/M-TX-202500076. Dostupné také z: <https://doi.org/10.60585/M-TX-202500076>.

Summary

While digging a retention pit in connection with construction works to repair sewer damage and remove water connections at 32 Štefánikova Street in Brno (Ponava cadastral area, Brno-City District), carried out between March and June 2024, a refuse pit probably from the end of the Second World War was discovered. On 23 and 29 April 2024, wartime munitions were recovered from it in the presence of the Explosive Ordnance Disposal Service of the Police of the Czech Republic. In the profiles of the pit, beneath the paving and levelling deposits, remains of the foundations of the former Jaselská Barracks were also documented.

Andrea Matějíčková

Brno (k. ú. Slatina, okr. Brno-město)

Ul. Hvězdoslavova; silnice I/430.

Novověk. Komunikace. Plošný odkryv. Záchranný výzkum.

Uložení nálezu: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84: 49.1823144N, 16.6926450E

V místě rekonstruovaného kruhového objezdu byly dokumentovány dochované zbytky staré císařské silnice otevřené v tomto úseku někdy před rokem 1729. Stavba silnice zde začala

odtěžením ornice a vytvořením vodorovného zářezu do svahu, následně byl v místě příležitostně vodoteče postaven propustek tvořený dvěma příčnými zdmi a masivní kamennou a cihlovou klenbou mezi nimi. Při zdění konstrukce byly vykopány dvě pravoúhlé jámy na hašení vápna, po použití opět zaplněné. Poté byly vyhloubeny příkopy po stranách cesty a položen povrch komunikace tvořený velkými bloky vápence z nedaleké Stránské skály, zasypanými na povrchu vápencovým štěrkem. Takto konstruovaná vozovka měla dle rozměrů propustku šířku 9 m a evidentně fungovala úspěšně a beze změn po dlouhou dobu, neboť další úpravou je až nasypání štěrkového lůžka a položení dlažby z žulových kostek. Na tento povrch pak byly přímo pokládány další živice (asfaltové) povrchy.

Literatura

Neuvezeno.

Summary

During the reconstruction of the roundabout in Hvězdoslavova Street (Slatina cadastral area, Brno-City District), remains of the old Imperial Road were documented. The road at this location had been in use since sometime before 1729.

David Parma

Brno (k. ú. Staré Brno, okr. Brno-město)

Ul. Leitnerova, parc. č. 1289.

Středověk, novověk. Město. Skupina/síť sond. Záchranný výzkum.

Uložení nálezu: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84: 49.1913644N, 16.6025061E

Archeologický výzkum byl realizován v souvislosti se stavbou „Brno, Leitnerova IV – rekonstrukce vodovodu“. Jeho provedení zajistila společnost Archaia Brno z. ú. (akce č. A83/2024; AMČR), terénní část výzkumu se uskutečnila v červenci a srpnu 2024. Zemní práce stavby představoval zejména liniový výkop vedený v celé délce severní partie Leitnerovy ulice od křižovatky s Anenskou po křižovatku s Kopečnou ulicí. Délka činila 100 m, šířka 1,2 m (obr. 11). Hloubka se pohybovala od 2,5 do 3 m.

Úrovně geologického podloží dosahoval sledovaný výkop v hloubkách 2,3 až 2,8 m. V jižní části ho představovala vrstva hnědé plastické hlíny, v severní části zelenožluté plastické hlíny. Archeologické objekty byly zaregistrovány pouze v severní třetině výkopu při Kopečné ulici a můžeme je spojit se zástavbou, která se kolem této komunikace utvořila již ve středověku. Šlo o čtyři jámy neznámé funkce (ve dvou případech snad odpadní jímky) a objekt, který by mohl představovat zahluobenou část stavby zaniklé požárem. Zachyceno bylo několik zděných konstrukcí, které náležely budově ve dvorní části zástavby jižní strany Kopečné ulice. Identifikovány byly dvě stavební fáze – první můžeme datovat do novověku, druhou do 19. století (Zůbek 2024).

Literatura

AMČR: Záznam M-202403505 [cit. 2025-09-23]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/projekt/detail/M-202403505>.

Zůbek, A. 2024: Nálezuová zpráva o provedení záchranného

archeologického výzkumu při stavbě „Brno, Leitnerova IV –

rekonstrukce vodovodu“. Rkp. nálezuové zprávy, č. akce A83/2024.

Uloženo: archiv Archaia Brno z. ú.